

Slovenská spoločnosť pre tribológiu a tribotechniku

Kocel'ova 15, 815 94 Bratislava

Tel. ++ 421 905 734 260

www.intertribo.sk, tribologia@centrum.sk

Tribotechnická informácia 3/2019

MAZIVÁ PRE NOVÉ CHLADIVÁ

Ing. Jozef Stopka, predseda SSTT

Tel. +421 905 734 260, +421 094 835 726

e-mail: stopka@tribex.sk, tribologia@centrum.sk

Úvod

V tribotechnickej praxi sa občas stretávame s otázkou, ktorá záväzne súvisí s požiadavkou výberu, odporúčania mazív pre nové chladivá. V tomto prípade okrem iných chladív budeme venovať pozornosť najmä chladivu HFC 134a a chladivu HFO 1,2,3,4 yf. Na základe tejto požiadavky máme záujem poskytnúť potrebné informácie súvisiace s odporúčaním mazacích olejov, mazív pre tieto nové chladivá.

Základné vlastnosti nových chladív

Hlavnú pozornosť budeme venovať výberu mazacích olejov, mazív pre tieto nové alternatívne chladivá. Z toho dôvodu je treba uviesť a porovnať niektoré základné vlastnosti chladiva HFC 134a a chladiva HFO 1,2,3,4 yf. V tabuľke č.1 sú uvedené niektoré požadované kvalitatívne údaje, kľúčové vlastnosti chladiva HFC (Hydro – Fluor – Carbons) 134a a HFO (Hydro – Fluor – Olefins) 1,2,3,4 yf.

Tabuľka č.1

Vlastnosti / Chladivo	HFC – 134a	HFO 1,2,3,4 yf
Chemická formulácia	CH ₂ FCF ₃	CF ₃ CF = CH ₂
Molekulová váha (g/mol)	102	114
ODP (Ozone Depletion Potential)	0	0
GWP(Global Warming Potential)	1 430	4
Životnosť v atmosfére	13,8 rokov	11 dní
Kritická teplota, °C	102	95
Normálny bod varu, °C	- 26	- 29

HFO 1,2,3,4 yf je fluoro - propánové chladivo s nekonvenčnou dvojitou molekulovou väzbou halogénových chladív. GWP porovnávaných chladív je veľmi rozdielne v prípade HFC-134a je to hodnota 1 430 a pre HFO 1,2,3,4 yf len 4. To znamená, že životnosť týchto chladív v atmosfére v prvom prípade je až 13,8 rokov a v druhom prípade len 11 dní, čo je veľký rozdiel. Ostatné údaje sú porovnateľné. V tejto súvislosti treba uviesť, že podľa normy EU (2006/40/EC) je požiadavka používať od roku 2011 nové chladivo pre mobilné klimatizačné systémy, MAC (Mobile Air-Conditioning Systems), ktorého hodnota GWP má byť nižšia ako 150. Súvisí to s požiadavkou na zníženie skleníkových plynov v atmosfére a tiež zlepšenie vlastností používaných chladív a vyššiu bezpečnosť prevádzky automobilov. Pôvodne boli pre tento účel vyvinuté dve chladivá s označením HFO 1,2,3,4 yf a HFO 1,2,3,4 ze. Modifikácia chladiva HFO „yf“ na základe výsledkov z prevádzky sa používa pre klimatizačné zariadenia automobilov a HFO „ze“ vzhľadom na jeho inú molekulovú štruktúru, vlastnosti pre systémy s extrémne vysokou teplotou. Venovať sa budeme najmä chladivú HFO 1,2,3,4 yf. Podľa ďalších dostupných informácií chladivo HFO 1,2,3,4 yf je tepelné stabilné až do teploty 200 °C. Je dobré miešateľné so syntetickými mazacími olejmi na základe polyolesterov (POE) až do teploty 175 °C. Je menej agresívne k používaným materiálom, látkam, ako HFC 134a. Z toho vyplýva, že chladivo HFO 1,2,3,4 yf je vhodnejšie pre použitie v klimatizačných zariadeniach automobilov A/C (Air / Conditioning Systems). Všeobecne možno povedať, že HFO 1,2,3,4 yf je lepšie miešateľné s mazacími syntetickými olejmi na báze POE, ako chladivo HFC 134a. Chladivo HFO 1,2,3,4 yf, tak ako aj HFC -134a nie je miešateľné s ropnými olejmi a olejmi na báze alkylbenzénov. Všeobecne možno povedať, že pre obe chladivá sa používajú tie isté mazacie oleje, teda okrem syntetických polyolesterov (POE) sa používajú aj syntetické oleje na základe polyalkylénglykolov (PAG). Treba upozorniť, že POE nie sú miešateľné s PAG, čo je nevýhoda. Podľa ostatnej informácie PAG sa používajú najmä pre klimatizačné zariadenia, systémy (A/C) v automobiloch a POE v stabilných chladiacich kompresoroch. Čo sa týka použitia syntetických polyolesterových olejov (POE), v súvislosti s chladivom HFC – 134a, tak máme dobré referencie s ich uplatnenia v klimatizačných a chladiacich zariadeniach z rôznych oblastí priemyslu. V ostatnom čase sa uvádza do predaja nové chladivo HFC R 32, ktoré podľa dostupných informácií by malo nahradiť chladivo HFC R 410A.

V tabuľke č.2 uvidíme chemické formulácie, fyzikálne, bezpečnostné a environmentálne údaje, ktoré sú potrebné pre hodnotenie, uplatnenie chladív v praxi, čo je veľmi výhodné.

Tabuľka č.2

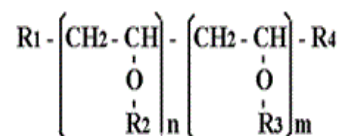
CHLADIVÁ A ICH FYZIKÁLNE A BEZPEČNOSTNÉ ÚDAJE

Trade Name	Composition	MW	NBP (°C)	Tc (°C)	Pc (MPa)	LFL%	Safety Group	ODP	GWP
R22	CHClF ₂	86.47	-40.8	96.1	4.99	none	A1	0.05	1810
R134a	CH ₂ FCF ₃	102.03	-26.1	101.1	4.06	none	A1	0	1430
R404a	R125/R143a/R134a (44/52/4)	97.6	-46.2	72	3.72	none	A1	0	3900
R407c	R32/R125/R134a (23/25/52)	86.2	-43.6	85.8	4.6	none	A1	0	1800
R410a	R32/R125 (50/50)	72.58	-51.4	70.5	4.81	none	A1	0	2100
R507a	R125/R143a (50/50)	98.86	-46.7	70.5	3.7	none	A1	0	4000
R32	CH ₂ F ₂	52.02	-51.7	78.1	5.78	14.4	A2L	0	675
R161	CH ₃ CH ₂ F	48.06	-37.6	102.2	5.09	3.8	A3	0	12
R290	Propane	44.1	-42.1	96.7	4.25	2.1	A3	0	20
R600a	isoButane	58.12	-11.7	134.7	3.63	1.7	A3	0	20
HFO1234yf	CF ₃ CF=CH ₂	114.04	-26	102	3.38	6.2	A2L	0	4
HFO1234ze	CF ₃ CH=CHF	114.04	-19	110	3.63	7.0	A2L	0	6
R717	NH ₃	13.03	-33.3	132.3	11.33	15	B2	0	<1
R744	CO ₂	44.01	-78.4	31	7.38	none	A1	0	1

Nové mazacie oleje

V ostatnom čase mnohí výrobcovia kompresorov začali používať pre klimatizačné zariadenia a chladiace jednotky automobilov syntetické oleje na základe Polyvinyleterov (PVE). Tieto nové oleje sú viac hygroskopické, ako POE. Napriek tomu PVE sú veľmi odolné hydrolyze, tepelne a chemicky sú stabilné, poskytujú dobré mazacie vlastnosti a majú vysokú dielektrickú pevnosť. Syntetické oleje, Polyvinyletery (PVE) sú vhodné pre chladivá HFC, konkrétne, napr. chladivo R – 410A, R - 134a, R - 32 a ďalšie. Oleje PVE majú dobrú miešateľnosť porovnateľnú so syntetickými mazacími olejmi na základe polyolesterov (POE). Treba ale pripomenúť, že oba oleje PVE a POE sú hygroskopické, pohlcujú vlhkosť, vodu. Voda, vlhkosť sa omnoho ľahšie odstraňuje z olejov PVE ako s olejov POE. PVE oleje nepodliehajú hydrolyze, teda nereagujú s vodou, čo je veľká výhoda. Možno použiť filter na vysušovanie oleja, odstránenie vlhkosti, vody. Esterové oleje a niektoré prísady podliehajú hydrolyze (esterifikácia). Ďalšou výhodou je, že oleje PVE sú zlučiteľné s niektorými mazacími olejmi používanými v chladiarenskej technike, resp. s priemyselnými mazacími olejmi. Uvedieme chemickú štruktúru polyvinyléterových olejov (PVE).

CHEMICKÁ ŠTRUKTÚRA POLYVINYLÉTEROVÝCH OLEJOV

V tabuľke č.3 sú porovnané vlastnosti syntetických olejov POE a PVE pre chladiace kompresory a systémy.

Tabuľka č.3

Prevádzkové vlastnosti	POE	PVE
Dielektrická pevnosť a merný odpor	3	3
Mazivosť, účinnosť EP prísad	1	3
Zlúčiteľnosť s materiálmi motorov	3	3
Zlúčiteľnosť s organickými látkami	3	3
Zlúčiteľnosť so suchými ložiskami	2	3
Kontrola hlučnosti vratných, piestových kompresorov	1	3
Hydrolytická stabilita	2	3
Tribologické, chemické reakcie	2	3
Kontrola nečistôt	1	2
Miešateľnosť s chladičmi	3	4
Použitie filtra na vysušovanie	Nie	Áno

Poznámka: Hodnotenie 1 až 4. Hodnota 4 je najvyššia.

Z dôvodu rýchlejšej orientácie pri odporúčaní mazív pre nové chladiča uvádzame v nasledovnom prehľade v tabuľke č.4 použitie mazacích olejov pre uvedené druhy chladičov.

Tabuľka č. 4

Použitie mazacích olejov pre rôzne druhy chladičov

	R1234yf	R1234ze	HFO/ HFC	R744	R717	R290	R600a
MO	Neodporúčané	Neodporúčané	Neodporúčané	Hraničné použitie	Odporúčané	Odporúčané	Odporúčané
PAO	Neodporúčané	Neodporúčané	Neodporúčané	Hraničné použitie	Odporúčané	Hraničné použitie	Hraničné použitie
POE	Odporúčané	Odporúčané	Odporúčané	Odporúčané	Neodporúčané	Odporúčané	Hraničné použitie
PAG	Hraničné použitie	Hraničné použitie	Hraničné použitie	Odporúčané	Hraničné použitie	Hraničné použitie	Hraničné použitie
AB	Neodporúčané	Neodporúčané	Hraničné použitie	Hraničné použitie	Odporúčané	Odporúčané	Odporúčané

■ Odporúčané

■ Hraničné použitie

■ Neodporúčané

MO – mineral oil

PAO – polyalpha olefin

POE – polyol ester

PAG – polyalkylene glycol

AB – alkylbenzene

V tabuľke č.5 uvidíme ďalší prehľad odporúčaných mazacích olejov, mazív, podľa chemického pôvodu základových olejov (ropné, syntetické) pre jednotlivé druhy v súčasnosti používaných chladív v chladiacej a klimatizačnej technike.

Tabuľka č.5

Chladivo ASHRAE	Typ chladiva	Mazivo	Poznámka
R-404A	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	Komerčné chladivá
R-507	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-422A	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-422D	HFC	Ropný olej (RO), POE	
R-407C	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-134a	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-401A	HCFC/HFC	AB, Syntetické POE, PVE a iné, Ropný olej	Dočasne používané chladivá
R-401B	HCFC/HCF	AB, Syntetické POE, PVE a iné, Ropný olej	
R-409A	HCFC	AB, Syntetické POE, PVE a iné, Ropný olej	
R-402A	HFC/HC/HCFC	AB, Syntetické POE, PVE a iné	AB/RO, AB > 50 %
R-402B	HFC/HC/HCFC	AB, Syntetické POE, PVE a iné	
R-408A	HFC/HCFC	AB, Syntetické POE, PVE a iné	AB/RO, AB > 50 %
R-23	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	Chladivá pre veľmi nízke teploty
R-508B	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-123	HCFC	Alkylbenzény (AB), Ropný olej, Syntetické POE, PVE a iné	Chladivá pre klimatizáciu
R-245fa	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-134a	HFC	Syntetické POE, PVE, PAG	
R-407C	HFC	Syntetické POE. PVE a iné	Chladivá pre klimatizáciu a tepelné čerpadlá
R-410A	HFC	Syntetické POE, PVE a iné	
R-422A	HFC	Ropný olej, Syntetický POE	
R-32	HFC	Syntetický PVE, POE a iné	
HFO 1,2,3,4 yf	HFO	Syntetický POE, PVE a PAG	

Vysvetlivky: RO – ropný olej, AB – alkylbenzénový olej, POE – polyolesterový olej,
PAG - polyalkylglykolový olej, PVE - polyvinyleterový olej

Tribotechnická diagnostika

V tribotechnickej praxi sa veľmi často stretávame so základnou požiadavkou, ktorá súvisí so spoľahlivosťou prevádzky chladiacich a klimatizačných zariadení. V tejto súvislosti treba uviesť požiadavku na vykonávanie tribotechnickej diagnostiky. Ide o pravidelnú kontrolu chladiacich strojov a klimatizačných zariadení prostredníctvom zabezpečenia odberu vzoriek mazacích olejov a vykonávanie ich kontroly v chemickom laboratóriu.

Z toho dôvodu uvidíme základné kvalitatívne ukazovatele, ktoré sa odporúčajú vykonávať v prípade použitia chladiva HFC 134a a syntetických polyolesterových olejov (POE). Ide o tieto ukazovatele kvality a odporúčané postupy a normy, ktoré sú uvedené v tabuľke č.6.

Na základe výsledkov z kontroly jednotlivých ukazovateľov kvality, treba vypracovať stanovisko, odborný posudok. Ide o záležitosti, ktoré si vyžadujú určité teoretické vedomosti a praktické skúsenosti z analýzy mazív, tribotechnickej diagnostiky.

Tabuľka č.6

Ukazovateľ kvality	Postupy a normy
Vzhľad	Vizuálne
Farba	STN 65 6076, ISO 2049
Číslo kyslosti, mgKOH/g	STN 65 6070
Obsah vody (KF), % hm., mg/kg, ppm	STN 65 0330
Kinematická viskozita pri 40 °C, mm ² . s ⁻¹	STN 65 6216, ASTM D 445
Obsah kovov(Al, Fe, Cr, Cu, Pb, Si, Sn)	ASTM D 5185

Poznámka: Pri odbere vzoriek syntetických olejov na základe POE sa používajú hliníkové vzorkovnice.

Na záver treba uviesť, že podľa dostupných informácií, ako mazivá pre nové alternatívne chladivá sa budú uplatňovať najmä syntetické oleje na základe PVE, POE a PAG. POE oleje majú stále miesto v sortimente, ale dá sa očakávať, že ich miesto postupne budú zaberat' PVE oleje, a to vzhľadom na ich lepšie úžitkové vlastnosti. Miesto v sortimente budú mať aj PAG, ktoré v súčasnosti sa uplatňujú najmä v chladiacich a klimatizačných zariadeniach (A/C) automobilov.